

УДК (03)061.2(477+100)

І. Б. Матяш

*д.і.н., проф., начальник відділу
документального забезпечення,
контролю та архівної роботи секретаріату
Вищої ради юстиції України*

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ ДОВІДНИК «УКРАЇНСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СВІТІ»: ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ

У статті обґрунтовано необхідність створення енциклопедичного довідника «Українські організації в світі», присвяченого громадським об'єднанням закордонних українців, який має стати підґрунтям для формування колективного портрету української спільноти через відтворення діяльності українських організацій та життя українських родин.

Ключові слова: енциклопедичний довідник, закордонні українці, українські організації.

The need of creating of the universal encyclopaedical issue «Ukrainian organizations in the world» are substantiated. The issue should be dedicated to the foreign Ukrainian public association. The reference book will become the basis for the formation of the collective portrait of Ukrainian community through the Ukrainian organization activity.

Key words: Encyclopedic Reference, foreign Ukrainian community, Ukrainian organizations.

Ідея створення довідника «Українські організації у світі» репрезентована на засіданні Ради старійшин Міжнародного громадського об'єднання «Ми Українці» восени 2012 р. Відтоді на різних рівнях обговорювалися організаційні питання цього проекту, який знайшов підтримку в урядових та наукових колах, громадських організаціях. Довідник передбачається енциклопедичного типу, присвячений громадським об'єднанням закордонних українців як підґрунтя для формування колективного портрета української спільноти через відтворення діяльності українських організацій та життя українських родин. Потреба в такому виданні зумовлена відкритістю сучасного суспільства, багатовекторністю взаємодії українських громад у різних країнах світу та браком комплексного довідника про громадські об'єднання українців у зарубіжних країнах.

Зрозуміло, що реалізувати цей проект неможливо зусиллями однієї особи. Його підготовка має «колективний» характер, як з точки зору об'єкта, так і з точки зору суб'єкта-виконавця. Відтак до роботи над довідником (мова видання на першому етапі – українська, в перспективі – англійська) планується залучити науковців різних країн, представників громадських організацій, дипломатичних працівників, журналістів, бібліографів. Такий спосіб підготовки зумовлений не лише специфікою змісту, але й широтою джерельної бази видання, яка має охоплювати архівні фонди установ та організацій і фонди особового походження, що зберігаються в українських і зарубіжних архівах, приватні архівні колекції, історіографічні та бібліографічні джерела.

Очевидно й те, що зона інтересів проекту лежить на перехресті джерелознавства, біографістики, соціології, філософії та інших гуманітарних наук. Зважаючи на об'єктивно притаманне сучасній науці прагнення інтегрального, системного, цілісного розгляду об'єктів і явищ, що вивчаються, довідник енциклопедичного типу як просопографічний портрет української спільноти за межами України можна створити лише за умови використання інструментарію цих наук. Враховуючи думку Моріса Хальбвакса про те, що колективна пам'ять

ґрунтується на особистісній пам'яті, оскільки історія життя людини є частиною суспільної історії, варто окреслити дві складові проекту – історія організацій та історія родин (осіб), що зумовлює вибір принципів та методів підготовки довідника.

З огляду на інтегративність як ключову особливість проекту в процесі його підготовки видається важливим з точки зору теоретичних засад підготовки довідника опиратися на такі наукові підходи і принципи.

Системний підхід, який полягає в тому, що об'єкт розглядається як цілісна система з відповідно структурованою сукупністю елементів, а також певним типом взаємозв'язку цих елементів і характерних їм рис і властивостей.

Соціокультурний підхід, що передбачає вивчення родини та діяльності її окремих представників з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку, суспільно-політичного життя, стану духовного життя, науки, культури. Оскільки кожен із представників роду перебував у постійній взаємодії з культурним світом (суспільством), потребує окремої уваги аспект персонального впливу на формування культурних традицій. У світовій науці під терміном «традиція» розуміють специфічний вид соціального наслідування, орієнтований на точне відтворення попередніх зразків соціальності способів фіксації інформації. Традиція спирається на факт соціалізації індивідів, на їх приналежність до певної спільноти, що особливо важливо у випадку дослідження діяльності українських організацій і родин у світі.

Історико-психологічний підхід, який передбачає оцінку дій соціальної групи з погляду їх впливу на характер і спрямованість історичного процесу (принцип історичного ефекту) та дослідження спрямованої на зміцнення соціальних умов групової поведінки, що має історичний ефект (принцип психологічної інтерпретації). Згідно з обґрунтованим видатним російським психіатром і психологом В. Бехтеревим законом спадковості, сутність якого полягає у визнанні стабільного зв'язку між історичним досвідом певного колективу і його діяльністю, історичний досвід колективу передається через виховання і традиції та стає поштовхом до суспільно значущої діяльності.

Специфіка видання зумовлює потребу звернення серед інших до таких методів.

Хронологічний метод, який передбачає вивчення подій, що відбулися, у взаємозв'язку і часовій послідовності з урахуванням змін, що відбулися.

Метод соціальних трансмісій, запроваджений до наукового обігу французькими соціологами Даніелем Берто і Ізабелль Берто-В'ям, дозволяє визначити вплив сім'ї на долі наступних поколінь шляхом передання так званого соціального капіталу, який може мати як матеріальний, так і нематеріальний (соціальний статус, географічна локалізація) еквівалент. Під трансмісіями розуміють сутність умов походження (соціальне середовище, рівень прибутків, освітній рівень, культурні потреби, норми поведінки, цінності, табу тощо), які приймають нащадки від предків і того, як прийняла їх дитина. Метод трансмісій щодо окремих осіб визначає, як походження впливає на долю, а щодо роду дозволяє встановити істотні настанови існування, зв'язок представників роду. Розрізняють трансмісію за ідентичністю (дитина повністю відтворює соціальну реалізацію батьків або їх нереалізоване бажання) і трансмісію за еквівалентністю (спосіб життя нащадка пов'язаний зі способом життя предків) та різні види співвідношення «консервації» та трансмісії в долях роду.

Метод історії життя як особливої форми індивідуально-суб'єктивної розповіді, яка не залишає поза увагою двох реально існуючих полюсів людського життя: індивідуального і соціального, демонструє соціальну обумовленість життєвих шляхів.

Доцільним є й звернення до такого методу дослідження колективних біографій як *про-сопोगрафія*, яка кожному особу, що потрапила в поле наукової зацікавленості дослідника, розглядає як особистість та індивідуальність. Навіть за відсутності достатньої кількості документального і нарративного матеріалу він дозволяє шляхом історичного занурення реконструювати особистість у її громадському, суспільному і приватному житті. Використання біографічного методу дає змогу виявити типові риси життєвих історій емігрантів та отримати

цілісну і коректну характеристику української громади за межами України.

Структура видання передбачає розташування статей у загальному розділі та в розділах, присвячених окремим країнам, а також – вступ, предметний, географічний та іменний покажчики. Обов'язковими елементами статей-гасел є історія створення, основні напрями діяльності, здобутки, видатні представники, наявність архіву та місце його зберігання, бібліографія, контактна інформація, адреса веб-сайту (для організацій, що діють нині). Видання передбачається ілюстрованим.

Попередньо визначено такі основні блоки реєстру гасел довідника «Українські організації в світі»:

1) світові/європейські організації українців (Українська всесвітня координаційна рада, Світовий конгрес українців, Європейський конгрес українців та ін.);

2) міжнародні українознавчі організації (Міжнародна асоціація українців, Міжнародна асоціація «Україна і світове українство», Міжнародна асоціація українських етнологів та ін.);

3) українські наукові інституції/вищі навчальні заклади (Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді, Наукове товариство ім. Шевченка в США, Українська вільна академія наук, Канадський інститут українських студій, Український науково-дослідний інститут Гарвардського університету (США), Український вільний університет у Мюнхені, Японська асоціація українознавства та ін.);

4) українські бібліотеки і музеї (Бібліотека та архів ім. Т. Шевченка в Лондоні, Українська бібліотека імені С. Петлюри в Парижі, Український музей у Нью-Йорку, Українсько-канадський музей-архів Альберти, Село спадщини української культури та ін.);

5) об'єднання закордонних українців (Державний орган самоврядування українців Угорщини, Конгрес українців Естонії, Асоціація українців у Республіці Ірландія, Об'єднання українців у Франції, Асоціація українців у Каталонії «Червона калина», Спілка українців у Португалії та ін.);

6) організації двостороннього співробітництва (Дансько-українське товариство, Товариство «Українсько-грецька Думка», Словацько-українське товариство, Фондація «Україна-США», Українсько-американська фундація Голодомору та ін.);

7) молодіжні організації українців (Спілка української молоді, Союз українських студентів Канади, Організація української молоді ПЛАСТ, Молодіжна організація «Асоціація молодих українців Республіки Молдова «Злагода», Спілка українських студентів Франції та ін.);

8) жіночі організації (Організація українських жінок у Великій Британії, Українська національна жіноча ліга Америки та ін.);

9) професійні організації (Асоціація українських і американських професіоналів, Товариство українських канадських професіоналів і підприємців та ін.);

10) культурно-мистецькі об'єднання (Товариство української культури в Угорщині, Українське культурно-просвітницьке товариство «Дніпро» (Латвія), Українська школа мистецтв (Франція), Школа українського танцю «Барвінок», Танцювальний ансамбль «Шумка», Канадська капела бандуристів, Хор імені О.Кошиця, Фестиваль писанки у Вегревілі (Канада), Асоціація культурного обміну «Україна» в Швейцарії);

11) українські видавництва та видання (видавництво «Тризуб», журнал «Українське коріння», газета «Європейський українець» та ін.);

12) українські правозахисні організації (Українсько-американська асоціація адвокатів, Українська громадська правозахисна організація громадян України в Італії «Оберіг»);

13) релігійні організації (Ліга Українських Католицьких Жінок, Українська Православна Церква в Канаді, Греко-католицька церква в Польщі, Асоціація українських католиків США у Провіденсі, Парафія Собору Св. Володимира Великого в Парижі та ін.);

14) спортивні об'єднання.

Як писав наш відомий канадський сучасник Петро Саварин, «подеколи рухається спільнота вперед великими жертвами чи здобутками геніяльних одиниць, однак нормально вся-

кий прогрес – це сума змагань багатьох поколінь, через довгі десятиліття, а то й століття. Що більше, великі люди не виростають самі зі себе, як гриби по дощі, а з певного оточення, на певному придатному вже ґрунті, на фундаментах, що їх поставили попередники». Тому етико-психологічною складовою ідеї проекту є належне вшанування діяльності українських організацій та окремих українців на світових теренах, засвідчення поваги і пам'яті про них в Україні.